

Cebel-i Berekat Vilayeti: Cebel-i Berekat Vilayetine Ait Coğrafi, İktisadi, İctimai, Tarihi, İdari Malumatı İhtiva Eder Bir Takaddüme (Değerlendirme, Transkripsiyon, Tıpkıbasım, Sözlük)

Haz. Ahmet Şahin

İstanbul, Okur Tarih Yayınları, 2023, 88 sayfa, ISBN: 978-605-81896-6-9.

Ali GEZGİNCİ*

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreçte Osmanlı Devleti'nin son on yılı dönüm noktası olayların ve savaşların yaşandığı bir dönemi kapsamaktadır. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'yi kapsayan bu süreç on yıllık savaş dönemi olarak da tanımlanmaktadır. Bu süreçte Osmanlı Devleti, Balkanlar başta olmak üzere çok geniş bir coğrafyayı kaybetmiş, sonucunda sadece günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen olduğu Anadolu coğrafyası kalmıştır. Anadolu coğrafyası da İtilaf Devletlerinin işgallerine maruz kalmış, Millî Mücadele'de gösterilen mukavemet sonucunda bağımsızlık kazanılarak Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu süreçte gösterilen mukavemetle birlikte Anadolu şehirleri büyük bir tahribata uğramıştır. Birçok tarihî bina, ibadethane ve ev ciddi yaralar almış ya da tamamen yok olmuştur. Bunun yanı sıra salgın hastalıklar başta olmak üzere sosyal açıdan ve sağlık açısından da gözle görülür gerileme ve sorunlar baş göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş döneminde şehirlerin yaşadığı sorunları tespit etmek ve çözmek için öncelikle bir çerçeve çizerek, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimai Coğrafyası* başlığı altında raporlar hazırlatmıştır. Anadolu'daki tüm şehirler için düşünülen bu girişim bazı şehirlerle kısıtlı kalsa da, bu raporlara benzer şekilde yerel sivil inisiyatifler tarafından da raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlardan biri

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi Tarih Bölümü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi ABD, Gaziantep, gezginciali@gmail.com, orcid.org/0000-0002-8961-2403

de günümüzdeki Osmaniye şehrine, eski adıyla Cebel-i Bereket vilâyetine aittir. Bu yazıda, bahsi geçen raporu ihtiva eden ve Ahmet Şahin tarafından hazırlanan kitap değerlendirilecektir.

Kitabın konu ettiği rapor, 1925 yılında *Cebel-i Bereket Vilayeti Halk Fırkası Şube-i Merkeziyesi* tarafından hazırlanan *Cebel-i Bereket Vilayetine Ait Coğrafi, İktisadi, İctimai, Tarihî, İdarî Malumatı İhtiva Eder Bir Takaddüme* başlığını taşımaktadır. 30 sayfadan oluşan bu rapor, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının akabinde, Millî Mücadele'nin etkileri henüz devam ederken Cebel-i Bereket vilâyetinin mevcut sorunlarına çözüm üretmek üzere hazırlanmış gözükmektedir. Bu açıdan da başta Osmaniye olmak üzere Adana, Gaziantep ve Kahramanmaraş şehirlerine dair tarih ve coğrafya çalışmaları için eşsiz bir kaynak niteliğindedir.

Kitap; “Değerlendirme”, “Transkripsiyon”, “Tıpkıbasım” ve “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlendirme kitabın kapağında da belirtilerek, okuyucuya ön bilgi verilmiştir. Kitabın girişinde okuyucuyu, M. Sabri Koz tarafından kaleme alınmış olan “Kuruluş ve Kurtuluş Yıllarından Bir Yadigâr” başlıklı takdim yazısı karşılamaktadır. Erken Cumhuriyet döneminin, özellikle de şehir çalışmaları alanında en önemli kaynaklarını barındıran *Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâî Coğrafyası*'ni çalışmalarıyla bilim dünyasına tanıtan M. Sabri Koz'un, takdim yazısını kaleme alması manidar olmuştur. Çünkü kitabın konu ettiği rapor *Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâî Coğrafyası* dizisinin yayımlandığı döneme paralel olarak yayımlandığından, bu dizi içerisinde yayımlandığı düşünülmüştür. Koz, buna dayanarak, kitapta konu edilen raporu “*bölgenin kalkınması, güçlenmesi için bir yerel direnişin tespit ve teklifleri*” (s. 9) olarak değerlendirmiştir.

Kitabın hazırlanma amacı, “Takdim” bölümünden sonra gelen, kitabı yayına hazırlayan Ahmet Şahin tarafından kaleme alınan “Ön Söz” bölümünde açıklanmıştır. Cebel-i Bereket vilâyetine dair hazırlanan bu rapor, “Ön Söz”de belirtildiğine göre daha önce Necdet Aysal tarafından yayına hazırlanmıştır. Kitabın neden yeniden hazırlanma ihtiyacı duyulduğu da tam bu noktada cevaplanmaktadır. Şahin bu konuda, “*Fakat bu yayınlarda ilk dikkat çeken husus, Cebel-i Bereket vilâyetine ait bu raporun Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâî Coğrafyası dizisi içerisinde yayımlandığı şeklinde yapılan tespittir. Raporu yeniden yayınlamamızdaki ana amillerden birisi de bu yanlış tespit olmuştur.*” (s. 12) ifadelerini kullanmaktadır. Diğer yandan raporun, sağladığı önemli bilgilere rağmen kaynak olarak kıymet görmemesi de kitabın yeniden yayımlanmasındaki nedenlerden biri olarak belirtilmiştir.

“Ön Söz” bölümünden sonra, raporun değerlendirildiği “Giriş” bölümüne yer verilmiştir. “Giriş” bölümünde özellikle, kitabın asıl konusu olan *Cebel-i Bereket Vilayetine Ait Coğrafi, İktisadi, İctimai, Tarihî, İdarî Malumatı İhtiva Eder Bir Takaddüme* başlıklı raporun *Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâî Coğrafyası* dizisine neden dâhil edilemeyeceği, sebepleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu görüşü izah edebilmek için öncelikle *Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâî Coğrafyası* dizisinin neden kaleme alındığı ve neden böyle bir yayın dizisine ihtiyaç duyulduğuna dair bir girizgâh yapılmıştır. Bu girizgâhla birlikte Erken Cumhuriyet dönemi şehirlerinin durumuna, rapora paralel olarak, genel bir bakış sunulmaktadır.

Bahsi geçen raporun neden *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası* dizisine dâhil edilemeyeceği konusunda ise öncelikle bu dizi için oluşturulan içerik taslağı (s. 19) ile Cebel-i Bereket vilâyetine dair raporun benzerlik göstermemesi öne sürülmüştür. Ardından raporun girişinde, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası* dizisine ait olduğuna dair herhangi bir ibarenin konulmadığı belirtilmiştir. Ahmet Şahin bu gerekçeleri sıralayarak, raporun neden yazıldığına dair şu neticeye varmıştır: “*Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası raporlarının yanı sıra aynı düşünce ile mahalli idâreler kendi sorunlarını tespit etmek ve bunlara çözüm önerileri geliştirmek amacıyla nüfus, iktisadî, idarî, ticarî, sosyal, siyasî ve sıhhi konularının yer aldığı detaylı raporlar hazırlamışlardır.*” (s. 20) Bu çıkarım yapıldıktan sonra raporun mahiyeti hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Cebel-i Bereket Vilâyetine Ait Coğrafi, İktisadî, İctimâi, Tarihî, İdarî Malumatı İhtiva Eder Bir Takaddime başlıklı raporun içeriğine de kısaca değinmek gerekmektedir. Raporda *Cebel-i Bereket Vilâyeti Halk Fırkası Şube-i Merkeziyesi* tarafından vilâyetin mevcut sorunları tespit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir. Raporun vurgulamak istediği konu ise vilâyetin gelirlerinin kendisini idare etmeye yetmediğidir. Bu sebeple de iktisadi olarak vilâyete yeni kaynaklar getirebilecek çözüm önerileri üzerinde özellikle durulmuştur. Netice olarak rapor, Cebel-i Bereket vilâyetinin vilâyet olarak kalabilmesi için uğraş veren bir yapı arz etmektedir.

Rapor, 1925 yılının Türkçesi ile yazıldığından günümüzde kullanılmayan birçok kelime, tamlama ve terkihi ihtiva etmektedir. Bu hâliyle günümüz okuyucusunun kavram dünyasına kısmen de olsa yabancı bir metin görünümü vermektedir. Bu sebeple de rapor yayına hazırlanırken, günümüzde kullanılmayan kelimeler tespit edilerek bir “Sözlük” oluşturulmuş ve böylece okuyucunun metni anlamasına katkı sağlanmıştır. Diğer yandan, metin sadeleştirilmeden bu şekilde bir metodun izlenmesi, raporun anlam kaybına uğramasını da engellemiştir. “Transkripsiyon” bölümünde ise raporun, Arap harfleriyle 1925 yılında yayımlanan nüshasının Latin harflerine aktarımı gerçekleştirilmiştir. “Tıpkıbasım” bölümünde de raporun ilk baskısı bire bir verilmiş ve araştırmacının kaynağa ulaşması noktasında kolaylık sağlanmıştır. Bu durum aynı zamanda, raporun Latin harflerine aktarılmış metniyle asıl nüshası arasında karşılaştırma yapma imkânı da vermektedir.

Sonuç olarak, şehir tarihçiliği gibi kaynak sıkıntısının yaşandığı bir alan için önemli bir kaynak niteliği taşıyan bu raporun yayımlanarak gündeme getirilmesi dikkate değerdir. Özellikle kitapta raporu değerlendiren geniş bir giriş yazısının bulunması metot açısından umut vadetmektedir. Çünkü günümüzde yayına hazırlanan Osmanlı Türkçesi eserlerin büyük çoğunluğunda detaylı bir değerlendirme yazısına rastlanmamaktadır. Bu açıdan kitap, Erken Cumhuriyet dönemi şehirleri ve sorunları hakkında geniş bir bakış açısı sağlayan ilgili raporu detaylı bir değerlendirmeyle yayımlayarak literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.